

РОЛЬ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

УДК 373.21.032:347.156

Марина Савченко, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

РОЛЬ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті висвітлено питання, що стосується специфіки здійснення сімейного виховання у формуванні гендерних уявлень дошкільників, розкрито сутність поняття стиль батьківського виховання. Виокремлено типологію гендерних властивостей у дітей (статевотипові, статевонетипові, гіпергендерні, андрогінні).

Ключові слова: стиль батьківського виховання, батьківські настанови, статевотипові властивості, статевонетипові властивості, андрогінні властивості, гіпергендерні властивості, материнська амбівалентність, гендерні уявлення, діти дошкільного віку.

Літ. 13.

Марина Савченко, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры дошкольной педагогики, психологии и профессиональных методов
Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии

РОЛЬ СЕМЕЙНОГО ВОСПИТАНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ ГЕНДЕРНЫХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

В статье рассматривается вопрос, что касается специфики осуществления семейного воспитания на формирование гендерных представлений дошкольников, раскрыта сущность понятия стиль родительского воспитания. Выделено типологию гендерных свойств у детей (статевотиповые, статевонетиповые, гипергендерные, андрогинные).

Ключевые слова: стиль родительского воспитания, родительские наставления, статевотиповые свойства, статевонетиповые свойства, андрогинные свойства, гипергендерные свойства, материнская амбивалентность, гендерные представления, дети дошкольного возраста.

Maryna Savchenko, Ph.D. (Pedagogy), Docent of
Pre-school Pedagogy, Psychology and Professional Methods Department
Khmelnitsk Humanitarian and Pedagogical Academy

THE ROLE OF DOMESTIC EDUCATION IN FORMING A GENDER IMPRESSION OF SENIOR PRE-SCHOOL AGE CHILDREN

The article highlights the issues related to the specifics of the implementation of family education in the formation gender impressions in preschoolers, the essence of the concept of parenting style. The selected typology of gender characteristics in children (gender typical, gender atypical, hyper gender, androgynous).

Keywords: parenting style, parental attitudes, statisation properties, stationtype properties, androgenic properties, bergander properties, maternal ambivalence, gender representations, children of preschool age.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У контексті існуючої в Україні демографічної кризи в сімейно-шлюбних стосунках особливого значення набуває проблема гендерного виховання дітей. Відомо, що дітей виховує сім'я, школа, книжка, кіно, телебачення, радіо, середовище. Проте сімейне, батьківське виховання – найвагоміше.

На думку М. Стельмаховича сім'я дає дитині первинну підготовку до життя, яке школа не може дати, тому що необхідне безпосереднє зіткнення зі світом близьких, оточуючих дитину, світом, до якого дитина звикає з найперших літ і на який зважає. В дитячі роки людина виховується

виключно сім'єю, життям сім'ї. Тут одержують своє перше визнання її схильності, тут зароджуються її симпатії, потреби, інтереси, тут позначається її характер. А вже потім народжується відоме відчуття самостійності, яке школа повинна підтримувати.

Сімейна соціалізація є надзвичайно важливим моментом в житті кожної людини. Період дошкільника є цікавий для нас тим, що у дітей цього віку ще недостатньо сформована критичність аналізу слів та поведінки дорослого, вони все сприймають так, як пропонують дорослі. Також цей час є сензитивним для засвоєння моделей статевої поведінки та формування гендерних уявлень.

РОЛЬ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Оскільки гендерна соціалізація розпочинається, перш за все, з сім'ї, то стилі сімейного виховання мають вагомий вплив на формування гендерних уявлень дітей дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз наукових джерел з проблеми гендерного виховання визначив найбільш розроблені її напрями, а саме: теорії гендерної соціалізації особистості (Д. Гілліган, Д. Гері, Д. Джеклін, Ф. Джес, С. Маккобі, Дж. Мані, Л. Попова та ін.); психолого-педагогічні ідеї статевого виховання в сім'ї (Т. Агарова, Т. Афанасьєва, Р. Борман, І. Гребінників, Ю. Орлова, Л. Коломийченко, Л. Коротеєва, Б. Псанко, П. Сторжицький та ін.). Яктверджують науковці (Ш.Амонашвілі, О. Богданова, В. Гарбузов, І. Захаров, Д. Каган, О. Кікінежді, І. Клецина, І. Кон, Т. Репіна, В. Сухомлинський, М.Стельмахович, В. Леві, Т. Поніманська та ін.), перший етап отримання гендерного досвіду дітей відбувається саме в сім'ї.

Мета статті полягає в обґрунтуванні ролі стилів сімейного виховання у формуванні гендерних уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу дослідження. О. Нікітіна, Б. Нікітін у своїй праці "Ми, наші діти і внуки" зазначили, що "...виховання дітей у руках батьків і багатьох в чому розвиток дитини залежить від морального клімату сім'ї, від ставлення дорослих до дітей, від взаємовідносин дорослих у сім'ї" [7, 97]. Вони визнали, що ідеальною моделлю є сім'я, де дітей виховують батько, мати, але кожен із них – індивідуальність, особистість і має свій особливий погляд на виховання доньки або сина, одну й ту ж ситуацію сприймає по-різному, по-різному її оцінює. За Нікітініми, батьки щоденно дають дітям приклад толерантності у взаємовідносинах, пам'ятаючи, що їхні діти – хлопчики та дівчатка – також майбутні батьки своїх дітей [7, 165 – 169].

У своєму дослідженні ми опираємося на визначення українського педагога М. Фіцули, що сім'я є природним середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління. Оскільки мета виховання підростаючого покоління – формування всебічно розвиненої особистості, сім'я, як освітні заклади, здійснює моральне, розумове, трудове, естетичне і фізичне виховання [11, 365].

Сімейне життя для дитини те ж саме, що для дорослих суспільна діяльність. Тут дитина вчиться когось любити, когось ненавидіти, тут звикає до праці або ледарства, одержує перші естетичні

смаки, тут спочатку накопичуються всі її інтереси, прихильності і авторитети. На важливу проблему сімейного виховання наголошує І. Бех, зауважуючи, що процес розвитку та становлення особистості людини є багатограним і різнобічним. Розпочинається він в сім'ї, в тому середовищі, в якому дитина живе і розвивається значний період свого життя – від народження до цілком усвідомленої самостійної життєдіяльності [2].

Сім'я традиційно є одним з трансляторів соціокультурного досвіду, що надходить до дитини з боку батьків. Тут здійснюється формування гендерної ідентичності, уявлень про місце і роль чоловіка і жінки у сучасному світі, статевої моралі, субкультурній диференціації статей. В умовах українського суспільства, що розвивається, подружні і батьківські ролі наповнюються новим змістом, змінюються соціокультурні особливості механізмів і цілей гендерного виховання. Культурні стереотипи і власний досвід підказують батькам, яким має бути хлопчик і якою має бути дівчинка. Вважається, що батьки краще ототожнюють себе з дитиною своєї статі і хочуть бути зразком для неї. На спілкування з дітьми переноситься стиль стосунків між статями, тому ставлення батька до доньки – це завжди ставлення до маленької жінки, а ставлення матері до сина – це ставлення до маленького чоловіка. Вирішальне значення прийнято відводити матері, яка проводить з дітьми більше часу.

Батьки можуть допомогти у формуванні правильної гендерної соціалізації та виховання дитини. Але для цього вони самі повинні мати правильне уявлення про розвиток дитини, знати його етапи, що корисно, а що шкідливо, на що треба звернути увагу у своїй поведінці і поведінці дитини, чого слід уникати, а до чого прагнути. Гендерне виховання – це усвідомлена грамотна допомога дитині в її моральному і психічному розвитку, передусім з боку батьків.

На процес формування особистості дошкільника визначальний вплив має стиль сімейного виховання. Стиль виховання – спосіб, метод виховання, типова для батьків система принципів і норм, індивідуальних особливостей впливу на дітей. Іншими словами "стиль виховання" – сукупність настанов та відповідної поведінки, яка стосується не конкретної дитини, а характеризує ставлення до дітей взагалі [10, 55].

Варто відзначити, що поняття "батьківське ставлення", "батьківські настанови", "батьківська позиція", "стиль виховання", "стиль взаємодії" – виступають словами-синонімами, оскільки всі

РОЛЬ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

вони відображають, методи, принципи, прийоми виховного процесу та ставлення до дитини в цілому.

Стиль батьківсько-дитячих стосунків виступає важливим компонентом результативності виховної діяльності батьків. Найбільш вагоме дослідження типів ставлення батьків до дітей здійснено Діаною Бомрід. На її думку “для того, щоб оволодіти мистецтвом виховання, потрібно навчитися балансувати ступінь контролю за дитиною і духовної теплоти” [10, 56]. Отже, однією з відмінностей сімейного виховання від суспільного є емоційна форма відносин між батьками та дитиною. У літературі виділяють наступні критерії аналізу дитячо-батьківського ставлення: ступінь емоційної близькості, теплоти батьків до дитини (любов, прийняття, тепло або емоційне відторгнення, холодність) і ступінь контролю за її поведінкою (високий – із найбільшою кількістю обмежень, заборон; низький – із мінімальними заборонами). Батьківський контроль та теплота впливають на прояв дітьми агресії й просоціальної поведінки, формування Я-концепції, інтерналізацію моральних цінностей і розвиток соціальних навичок. Е. Маккобі говорить про те, що ступінь контролю батьків за діями дітей змінюється відповідно до того, як ті, стаючи дорослішими, набувають навиків самоконтролю і відповідальності за свої вчинки. “Теплота й емоційна підтримка з боку батьків є надзвичайно важливою для розвитку відносин з дітьми, для того, щоб викликати у них аналогічні почуття. Такі відносини полегшують взаємодію між батьками і дітьми, навіть в тих випадках, коли необхідно проявити волю” [12, 274].

Проаналізувавши класифікації взаємодії між батьками і дітьми відомих науковців Д. Бомрід, Е. Маккобі, Е. Счіфера, В. Гарбузова, А. Варги, В. Століна вважаємо, що їх можна умовно поділити на групи: партнерський, дитиноцентричний, жорсткий, нейтрально-заперечуючий стиль.

Партнерський стиль (демократичний, авторитетний, кооперація), поєднує в собі високий рівень контролю та теплі стосунки між батьками й дитиною, а також прийняття дитини такою, яка вона є. Батьки приймають зростаючу автономію дітей. Вони відкриті до спілкування з дитиною, прислухаються до її думок та побажань в розумних межах. Позитивним є те, що дитина, яка росте в такій сім’ї, користується авторитетом серед однолітків у дитячому колективі, прагне у будь-яких видах діяльності займати лідерські позиції, буде впевненою в собі та матиме хороші

успіхи в навчанні. “Оптимально, якщо батьки обмежують автономію дитини і поступово, але цілеспрямовано, прививають відповідні цінності, виробляють “внутрішні гальма”, прагнучи при цьому не знівелювати дитячу цікавість, ініціативу та почуття впевненості в собі. Щоб оволодіти цим мистецтвом, батьки повинні збалансувати ступінь контролю та теплоти” [12, 269].

Дитиноцентричний стиль (гіперопіка, “кумир сім’ї”, симбіоз, “відносини для двох”, “дитина, що замінює чоловіка”, “гіперсоціалізуюче виховання”) – надмірна опіка, дріб’язковий контроль, пильне стеження за дитиною. Батьки, які так поводяться, в більшості випадків мають підвищений рівень тривожності та різні страхи, вони постійно мають відчуття, що з дитиною повинно щось трапитись. Хоча гіперопіка базується нібито на любові, такий тип спілкування має негативні наслідки – дошкільник росте несамостійним, нерішучим, боязким, часто в дитячих колективах таку дитину ігнорують, не помічають.

Жорсткий стиль (авторитарний, “жорстоке звернення до дитини”, “надмірна вимогливість”, “авторитарна гіперсоціалізація”, “сильна вольова мати”), в основі всіх цих варіантів лежить елемент підкорення. Цей стиль включає в себе високий рівень контролю та холодні стосунки. Батьки, віддаючи накази, прагнуть їх беззаперечно виконання, накази обговоренню не підлягають. Коли ж дитина проявить спротив, то за це вона може бути суворо покарана, вид покарання обирають батьки, фізичне в тому числі.

Такий стиль спілкування руйнує психіку дитини. Позбавлення любові і піклування, уваги і турботи, з іншого боку, постійний контроль, докори та насилля формують агресивно налаштовану, апатичну, невпевнену особистість. Використовують цей стиль батьки, які, можливо, теж виховувались авторитарними особистостями, що мають певні психічні розлади, страждають алкоголізмом, наркоманією.

Нейтрально-заперечуючий стиль (індиферентний, ігноруючий, “неприйняття, емоційне відторгнення”, бездоглядність, “дитина тягар для матері”, “мати з розбитою долею”, “сім’я, яка змушена боротися за соціальне та економічне виживання”) поєднує в собі низький рівень контролю та холодні стосунки. В основі цих стилів лежать нехтування дитини, відкидання індивідуальних особливостей, відсутність зацікавленості її життям. Батьки не проявляють зацікавленості у вихованні власних дітей, не встановлюють для них жодних обмежень. Вони закриті для спілкування через те, що вони зацікавлені тільки власними проблемами.

РОЛЬ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Поєднання цих критеріїв особливо негативно впливає на психіку дитини, оскільки вона не має відчуття впевненості, потрібності, захищеності в житті. Тієї любові, якої позбавили її батьки, маюкові, буде не вистачати все життя, і дитина шукатиме її в інших людях, дуже добре, якщо ці люди будуть хорошими та авторитетними. В зворотному випадку дитина може схилитися до руйнівного типу поведінки.

Слід зазначити, що жорсткий та нейтрально заперечуючий стилі дитячо-батьківської взаємодії мають руйнівний вплив на особистість дошкільника.

Період дошкільця, зокрема, є часом формування гендерних уявлень та засвоєння готових моделей гендерної поведінки. Гендерні уявлення – відображення поглядів окремої соціальної групи на те, яким має бути хлопчик чи дівчинка, гендерні уявлення утворюються під впливом гендерних стереотипів, які в свою чергу, відображені у системі стосунків батьки-діти. Ми вважаємо, що стилі сімейного виховання мають беззаперечний вплив на формування гендерних уявлень дитини. Гендерні уявлення є складовою часткою гендерної ідентичності в цілому. Формування гендерної ідентичності відбувається в процесі соціалізації. Усвідомлення дитиною своєї статевої приналежності відбувається поступово. Починаючи з дошкільного віку в дитини формуються відповідні гендерні уявлення, які стають основою гендерної ідентичності в цілому. Дитина у дошкільному віці не просто має уявлення про зовнішні ознаки хлопчика чи дівчинки, але й знає як вони себе поводять, у неї формуються статево-рольові настанови, засвоюються гендерні моделі поведінки [10, 384]. Опираючись на теорію статевої типізації, ми можемо стверджувати, що статева ідентифікація формується завдяки підкріпленню. Тобто батьки, а також інші люди, які оточують дитину, заохочують таку поведінку, яка відповідає статі дитини (у хлопчиків-маскулінну, в дівчаток – фемінну поведінку). На несвідомому рівні це відбувається наступним чином – стилі дитячо-батьківської взаємодії, зокрема, на сімейні взаємостосунки в цілому мають істотний вплив на формування гендерних уявлень дітей дошкільного віку. Від типу батьківських установок залежатиме розвиток фемінних чи маскулінних якостей особистості.

На формування маскулінних, фемінних, гіпергендерних чи андрогінних властивостей особистості істотний вплив мають стилі батьківського виховання. За критерієм утворення цих гендерних характеристик стилі можна умовно

згрупувати наступним чином: статево нетиповий тип (для хлопчиків), авторитарний (жорсткий) стиль взаємовідносин з дитиною може формувати у хлопчика фемінні риси характеру, особливо, коли роль “диктатора” у сім’ї виконує мати, а батько виконує сою роль формально чи відсутній повністю. Зростання дитини в неповній сім’ї дезорганізує гендерну ідентифікацію дитини, особливо, колию. “Р. Кемпбелл на основі своїх спостережень наголошує, що у добрих батьків виростають мужні сини, у той час як у черствих, надмаскулінних- жінкоподібні” [10, 28]. Формування особистості в неповній сім’ї дезорганізує гендерну ідентифікацію дитини, особливо, коли розлучення відбулось в період 3 – 4 року. В хлопчиків цей процес значно ускладнений, оскільки вдома – мати, бабуся, в садочку – вихователька, няня, а чоловічих зразків поведінки дуже бракує. “Твердість вимог до маскулінності хлопчиків набула переважно декларативного характеру. Хлопчик у процесі виховання перебуває в переважно фемінному середовищі (мати – вихователька – учителька – начальник) і якими б не були заклики виховання, скільки б хлопчик не чув від жінок, яким повинен рости чоловік, він виховується насамперед як “зручний в обігу для жінок” [10, 28]. Фемінний хлопчик добре вирізняється серед однолітків – має спокійний, м’який, характер, переважно грається в середовищі дівчат нетиповими для хлопчаків іграми, на образи реагує плачем або замикається в собі”. Ми вважаємо, що дитино центричний стиль також сприяє розвитку фемінних рис у хлопчиків. Оскільки батьки, благими намірами – уберегти дитину від усіх негараздів та труднощів у житті – перешкоджають утвердженню маскулінних якостей. У результаті формується – невпевнений, нерішучий, несамостійний тип чоловіка, якому в майбутньому буде важко без допомоги приймати рішення.

Статево нетиповий тип (для дівчат) є результатом жорсткого та нейтрально-заперечуючого стилю. Коли в сім’ї авторитарна мати і відсутній батько або він виконує пасивно-присосовницьку роль, проходить ідентифікація дівчинки з матір’ю. В результаті в неї формуються маскулінні риси (рішучість, впевненість, наполегливість). Варто відзначити, що істотно важливим для виховання дитини є не сама присутність чи відсутність батька в сім’ї, а його роль і місце у структурі сім’ї, ставлення до нього та взаємостосунки між батьками. Коли ж батько займає незначну позицію у виховному процесі, користується малим авторитетом чи не має його зовсім, дівчинка несвідомо прагне наслідувати

РОЛЬ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

маму, бути такою ж сильною, владною, авторитарною. При нейтрально-заперечуючому стилі, ми вважаємо, що процес формування гендерної ідентифікації може проходити наступним чином: об'єктом для ідентифікації може стати інша сильна особистість, дуже добре якщо це конструктивна, а не деструктивна особистість, тому що дитина теж буде її наслідувати. “Залишаючись віч-на-віч із життєвими проблемами, дитина змушена хитрувати, маніпулювати іншими, брехати, що формує, з одного боку досвід самостійного виживання, звичку покладатися на власні сили, а з іншого – нездатність до побудови людських стосунків на основі дружби, емпатії, співробітництва” [3, 148].

Андрогінний тип (для обох статей) формується внаслідок партнерського стилю взаємовідносин, в якому немає чіткого розподілу ролевих обов'язків між членами сім'ї, де один доповнює іншого, де є повна відсутність статево-ролевих стереотипів та розподілу на статево-типів чи статево-нетипові риси характеру. Партнерський стиль сімейної взаємодії дає можливість для розвитку як андрогінної особистості, так і для нормального розвитку фемінності у дівчат та маскулінності у хлопчиків. Андрогінний тип особистості включає в себе всі позитивні аспекти маскулінності та фемінності, не заперечуючи чи відкидаючи один одного. “Мудре, щедre на похвалу батьківське виховання сприяє формуванню більше мужніх хлопців і жіночних дівчаток” [10, 28]. Варто відзначити, що дівчинка, яку виховував демократичний батько буде успішніша у вибудовуванні стосунків з особами протилежної статі, вона легко йде на контакт, так само безболісно припиняє стосунки. На нашу думку, для того, щоб зберегти позитивне відношення у дитини до осіб протилежної статі, ні в якому разі, ні при яких обставинах не можна дитині говорити негативне про її матір чи батька, оскільки в подальшому цим можна сформувати в неї масу особистісних та міжособистісних проблем.

Гіпергендерний тип (для дівчаток) – формується внаслідок жорсткого, нейтрально-заперечуючого, дитиноцентричного стилю спілкування. Коли в сім'ї батько виконує жорстко-авторитарну, а мати підкорювальну позицію. Відбувається ідентифікація з матір'ю. Усвідомлюючи, що жінки – другорядні, вторинні, слабкі істоти, які не здатні без чоловіка нічого вирішити чи зробити, дитина вибирає таку ж пасивно-нейтральну роль. При гіперопіці також формується слабка дівчинка, яка не вміє брати

на себе відповідальність, чи постояти за себе. Така дівчинка матиме перебільшено-жіночні риси – емоційність, невпевненість, м'якість, невизначеність... Добре цей факт можна спостерігати у дитячому садку, така дівчинка не займатиме в іграх лідерських позицій, вона завжди буде на задньому плані. Вона може знати і вміти багато, але заявити про себе не вистачить сміливості.

Гіпергендерний тип (для хлопчиків) – формується під впливом жорсткого, нейтрально-заперечуючого стилю. Ідентифікуючи себе з авторитарним батьком хлопчик має всі шанси, стати “таким же”. Особистісними характеристиками гіпермаскулінних чоловіків є – егоцентризм, імпульсивні прояви поведінки, неприйняття недоліків та слабкостей іншої людини.

Найбільшу шкоду для розвитку особистості дитини чинить непослідовність та неузгодженість стилю батьківської взаємодії. Непередбачуваність реакцій батьків позбавляє дитину відчуття стабільності оточуючого світу, також дитині важко збагнути, якої саме поведінки очікують від неї батьки.

Складними та багатограними є відносини у парі “мати-дитина”, особливо, коли сім'я є неповною. Згідно з поглядами Ф. Хорвата, “материнська любов виховує чутливість, увагу до людей, вміння співстраждати й допомагати їм, бути надійною і вірною людиною; завдяки матері в дитини розвивається здатність любити, зароджуються джерела альтруїзму, позитивних духовних нахилів” [6, 178]. Діти, які не мали вдосталь материнського тепла і ласки, самі не вмітимуть любити, вони є емоційно-холодними, тобто відчуватимуть себе обділеними протягом усього життя. На нашу думку, труднощі у спілкуванні матері і дитини виникають і від того, що матерям притаманні амбівалентні почуття – вона одночасно і любить, і ненавидить свою дитину, особливо це стосується народження дівчинки “і ти теж народилася жінкою”. Мається на увазі те, що у жінки, зазвичай, важка доля – їй важче займатися кар'єрою, оскільки першочогово вона має бути ідеальною матір'ю, дружиною. Р. Паркер стверджує, що материнська амбівалентність, не зважаючи на страждання, або навіть завдяки їм здатна викликати у матерів трансформуюче-позитивний вплив і, як наслідок, сприяти ефективному виконанню будь-якої роботи. Т. Зелінська вважає, що материнська амбівалентність – це явище природне, нормальне, вічне. Табу на цю сферу традиційне, оскільки уявлення про ідеальне материнство – стереотипне,

РОЛЬ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У ФОРМУВАННІ ГЕНДЕРНИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

є продуктом патріархальної культури. Якщо б наша культура дозволяла матерям свідомо проявляти амбівалентність до своїх дітей без переживання провини та надмірної тривоги, то не було б таких руйнівних почуттів у матерів та їхніх дітей. Страх бути недоброю матір'ю розширює межі материнських страждань, посилює інтолерантність до переживання амбівалентності (особливо негативних проявів).

Висновки. Найважливішим джерелом формування гендерної ідентичності є сімейна соціалізація. Тип батьківського виховання має істотний вплив на розвиток психіки, зокрема на гендерний розвиток особистості. Дошкільний вік є першою сходинкою у розвитку психофізичних якостей, звичок та навичок, необхідних для успішного виконання гендерних ролей особистості у родинному та суспільному житті. Завдання педагога дошкільного навчального закладу – донести до свідомості батьків важливість здійснення гендерного виховання уже на цьому віковому етапі розвитку дитини. У цей час відбувається посилення відмінностей у поведінці дівчаток і хлопчиків: вони обирають з власної ініціативи різні за змістом ігри та партнерів для них, виявляють різні інтереси, стиль поведінки тощо. Саме в цьому віці з'являються одностатеві гурти ровесників. Про статево особливості цього віку мають знати як вихователі, так і батьки та враховувати їх у виховному процесі.

1. Берн Ш. Гендерная психология / Ш. Берн. – Санкт-Петербург: Прайм-Еврознак, 2002. – 318 с.

2. Бех І.Д. Виховання особистості: [у 2 кн.] / І.Д. Бех. – Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.

3. Говорун Т.В. Соціалізація статі як фактор розвитку Я-концепції. автореф. дис. на здобуття наук, ступеня докт. психол. наук./Т.В. Говорун – К., 2002. – 26 с.

4. Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України; голов. ред. В.Г. Кремень]. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

6. Кон І.С. Проблемы и перспективы развития в бывшем СССР / И. С. Кон // Гендерные исследования. – 2000. – № 5. – С. 27 – 33.

7. Ковбас Б. Родинна педагогіка: У 3-х т. Том 1. Основи родинних взаємовідносин/Б. Ковбас, В. Костів – Івано-Франківськ, 2002. – 288 с.

8. Никитин Б.П., Никитина Л.А. Мы, наши дети и внуки. – [3-е изд. доп]. – М.: Мол. Гвардия, 1989. – 303 с.: ил.

9. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка: навч. посіб. / М.Г. Стельмахович. – К.: ІСДО, 1996. – 288 с.

10. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.

11. Федоришин Г.М. Психологія становлення особистості у батьківській сім'ї/Г.М. Федоришин. – Івано-Франківськ, 2006. – 174 с.

12. Фіцула М.М. Педагогіка: [навч. посіб. для студ. вищих пед. закл. освіти] / М.М. Фіцула. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 1997. – 192 с.

13. Целуйко В.М. Вы и ваши дети-Ростов на Дону: “Феникс”, 2004. – 544 с.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2015

Джерела мудрості

“Можливо, в цьому світі ти всього лише людина, але для когось ти – цілий світ”.

Габрієль Гарсія Маркес
романіст, журналіст

“Не вимагай від рідних неможливого”.

Василь Сухомлинський
видатний український педагог

